

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ ЗАЛУЧЕННЯ РІЗНИХ ДЖЕРЕЛ ІНВЕСТИЦІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА Й ІНФРАСТРУКТУРИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

О. Г. КОРКІШКО

*Український науково-дослідний інститут
продуктивності агропромислового комплексу*

Висвітлено проблеми та напрями залучення різних джерел інвестицій і поліпшення інвестиційного клімату для розвитку інфраструктури аграрного сектора економіки України.

Постановка проблеми. Стійкий розвиток як виробничої, так і соціальної сфери аграрного сектора економіки України, в умовах становлення ринкових відносин потребує інвестиційної активності, надання необхідних грошових і матеріальних ресурсів з різних джерел. Це дає можливість заміни застарілого і зношеного устаткування та впровадження інноваційних технологій для забезпечення ефективного виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку соціальної сфери села.

Проте на сучасному етапі розвитку інфраструктури в аграрному секторі інвестиційний клімат залишається вкрай негативним. Скорочуються державні й іноземні, а також інвестиції з власних джерел. Частка їх у загальнонаціональному прибутку не перевищує 15 %, тоді як у розвинутих країнах ЄС вона становить – 30 – 40 % [1, 2].

Отже, розкриття проблеми та збільшення напрямів залучення інвестицій у розвиток інфраструктури виробничої і соціальної сфери села визначає актуальність теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Напрями вирішення проблем залучення різних джерел інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату для розвитку аграрного сектора України вивчає багато вчених-економістів, а саме: Т. Сучай, Н. Берзон, Г. Іваницька, Г. Мацибора, Н. Чебатарьова, Г. Черевко, Ю. Сигай, В. Гейц, В. Андрійчук, М. Кисіль, П. Майданевич та ін. Однак комплексне рішення цієї проблеми в агропромисловому секторі надалі залишається актуальним, особливо в нових ринкових умовах господарювання, що зумовлює подальше обґрунтування інвестицій для розвитку сучасної інфраструктури села.

Мета досліджень – обґрунтування і визначення напрямів вирішення проблем широкого залучення різних джерел інвестицій та поліпшення інвестиційного клімату для розвитку виробничої і соціальної інфраструктури аграрного сектора економіки.

Виклад основного матеріалу. Агропромислове виробництво та соціальна сфера села мають необхідні передумови для широкого застосування як внутрішніх так і іноземних інвестицій. Такими передумовами є вигідне географічне розташування, сприятливі для сільського господарства кліматичні умови, наявність достатньої кількості робочої сили, ненасиченість продовольчого і ресурсного ринків. У разі налагодження політичної стабільності, Україна може вважатися зоною, сприятливою для інвестування агропромислового виробництва і розвитку інфраструктури села [1].

Проблема полягає в тому, що в АПК, як і в економіці України в цілому, ще не сформувався сталий механізм регулювання інвестицій з різних джерел, що загалом пояснюється занадто коротким терміном її існування, а також обмеженістю в обсягах.

Аграрний сектор має достатньо широкий набір переваг розміщення прямих інвестицій. Але сама наявність таких переваг не означає автоматичного надходження інвестицій з бюджету і транснаціональних фірм. Ситуація також ускладнюється у зв'язку з існуванням чинників, що знижують інвестиційну привабливість країни. Рішення зазначеної проблеми значною мірою пов'язане з побудовою раціонального організаційно-економічного механізму

му формування інвестиційної привабливості виробництва сільськогосподарської продукції, адекватного вимогам сучасної економіки і розвитку соціальної сфери села [1, 2, 4].

Це зумовлено обмеженим рівнем надходження інвестиційних коштів за рахунок державного бюджету. Як свідчать показники видатків державного бюджету, передбачені Міністерством аграрної політики та продовольства України та Законом України "Про державний бюджет на 2013 рік", на розвиток аграрного сектора у 2010 – 2012 рр. поліпшення інвестицій з державного бюджету не передбачається, а за деякими напрямками зовсім скасовано, що видно з табл. 1.

Таблиця 1

Видатки та надання кредитів державного бюджету на розвиток аграрного сектора економіки України у 2011 – 2013 рр., млн грн [5]

Напрямок інвестицій	Роки			2013 до 2012 (відхилення)	
	2011	2012	2013 (закон)	млн грн	%
1	2	3	4	5	6
Міністерство аграрної політики та продовольства України – всього:	19234,1	10230,5	15650,3	5413,8	52,8
у тому числі з бюджету	5306,2	5036,5	4959,1	-77,4	-1,5
Держбюджет до всього фінансування, % (зі спецфондом)	27,6	49,2	31,7	—	—
Державні цільові програми та оздоровлення і відпочинок дітей працівників АПК – разом:	12,9	9,9	7,5	-2,4	-24,1
у тому числі з бюджету	12,9	9,9	7,5	-2,4	-24,1
Підготовка кадрів для АПК вищими навчальними закладами I і II рівня акредитації – разом	965,2	1828	1107,3	79,6	7,7
у тому числі з бюджету	783,2	812,0	843,1	71,1	3,8
III і IV рівня акредитації – разом	1717,1	1725,1	1399,9	-325,4	-18,9
у тому числі з бюджету	1019,2	1083,2	774,4	-308,8	-28,5
Фінансова підтримка заходів в АПК – разом	—	247,4	96,8	-150,7	-60,9
у тому числі з бюджету	—	245,9	91,8	-154,2	-62,7
Заходи з боротьби зі шкідниками та хворобами рослин і тварин –	—	33,6	25,5	-8,1	-24
у тому числі з бюджету	—	33,6	25,5	-8,1	-24
Реформування та розвиток комунального господарства у сільській місцевості – разом	—	0,05	6,7	6,6	13,2
у тому числі з бюджету	—	0,05	6,7	6,6	13,2
Державна підтримка галузі тваринництва і птахівництва –	32,1	238,9	650,0	411,1	172,0
у тому числі з бюджету	32,1	—	—	—	—

1	2	3	4	5	6
Будівництво та реконструкція тваринницьких ферм і комплексів – разом	500,0	—	—	—	—
у тому числі з бюджету	500,0	—	—	—	—
Підтримка на селекцію у тваринництві, птахівництві та рослинництві – разом	44,1	—	—	—	—
у тому числі з бюджету	44,1	—	—	—	—

*Джерело: Мінфін та Мінагрополітики України

Як видно з табл. 1, видатки з державного бюджету у 2013 р. для аграрного сектора скорочуються як проти 2012 р., так і порівняно з 2011 р., а від усіх видатків, включаючи спеціальний фонд, становлять лише 31,7 %, навіть припинені надходження з бюджету на будівництво і реконструкцію тваринницьких ферм і комплексів. Тоді як у 2011 та 2012 рр. для аграрного сектора було виділено 18 – 20 % від бюджетних фінансових ресурсів. До того ж зовсім не передбачена на 2013 р. підтримка з бюджету на утримання і селекцію поголів'я та на виробництво продукції тваринництва і рослинництва. Залишається з обмеженими бюджетними ресурсами і соціальна сфера села – сукупність установ, систем, що надають послуги з освіти, охорони здоров'я селян, культури, обслуговуючі галузі та будівництво доріг, створення комфорту в житловому господарстві тощо [4, 5].

У бюджетах останніх років майже скасована адресна допомога за рахунок бюджетного фінансування за зазначеними напрямками розвитку інфраструктури сільських територій. Тому підтримку відносять на рахунок спеціальних фондів, надходження яких не гарантовано.

Що стосується позитивних чинників діяльності у бюджетній сфері, відзначимо, що за оперативною інформацією Мінагрополітики України, у 2012 р. на виплату спеціальної бюджетної дотації фізичним особам на утримання та збереження молодняку великої рогатої худоби спрямовано 199,3 млн грн, які виплачено 223 тис. фізичних осіб за утримання і збереження ними 337,5 тис. гол. ВРХ; на часткове відшкодування вартості закуплених племінних телиць, нетелей та корів молочного, м'ясного і комбінованого напрямку продуктивності спрямовано 32 підприємствам – 19,9 млн грн, що дозволило здешевити закупівлю 3,4 тис. гол. племінних корів; на часткове відшкодування витрат на закупівлю 3051 установки індивідуального доїння корів спрямовано 12,2 млн гривень.

Погашено кредиторську заборгованість у сумі 7,5 млн грн на часткове відшкодування суб'єктам господарювання вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів.

Серед потенційних джерел ресурсів для ринкової трансформації економіки країн з перехідною економікою іноземні інвестиції в аграрний сектор займають особливе місце. Вони, як свідчить міжнародний досвід, здатні забезпечити масштаби й темпи структурної перебудови через розвиток ринкових відносин, а відтак і органічну інтеграцію національних ринків у міжнародні, дають можливість впроваджувати нові технології та зарубіжний досвід менеджменту, сприяють заходам стабілізації розвитку аграрного сектора і дозволяють вирішувати окремі соціальні проблеми на сільських територіях [3, 7].

Як зазначає асоціація "Український клуб аграрного бізнесу", український АПК потребує близько 60 млрд дол. США інвестиційного капіталу [8]. На жаль, наші внутрішні інвестиційні можливості нині вкрай обмежені. Водночас іноземні інвестори вклали в український АПК близько 2,9 млрд дол. США, що є мізерною сумою для вітчизняної економіки й абсолютно не відповідає реальним потребам, що видно з табл. 2.

Обсяг іноземних інвестицій вкладених у сільське господарство України країнами світу, у 2006 – 2011 рр. (на початок року) [8]

Головні країни – інвестори	Роки												Разом за 2006 – 2011 рр.	
	2006		2007		2008		2009		2010		2011		млн. дол. США	% до загального фінансування
	млн. дол. США	+/- до поперед. року	млн. дол. США	+/- до поперед. року	млн. дол. США	+/- до поперед. року	млн. дол. США	+/- до поперед. року	млн. дол. США	+/- до поперед. року	млн. дол. США	+/- до поперед. року		
Австрія	13,0	-9,6	31,4	+18,4	42,4	+11,0	28,7	-13,7	29,2	+0,5	18,3	-10,9	163,0	5,6
Великобританія	64,2	+42,7	40,7	-23,5	74,9	+34,2	119,6	+44,7	144,2	+24,6	136,3	-7,9	579,9	19,9
Кіпр	32,2	+11,7	119,1	+86,9	162,3	+43,2	290,2	+127,9	234,9	-55,3	306,1	+71,2	1144,8	39,2
Нідерланди	5,2	+3,4	6,8	+1,6	12,6	+5,8	27,4	+14,8	28,3	+0,9	28,2	-0,1	108,5	3,7
Німеччина	17,9	-0,8	20,9	+3,0	35,4	+14,5	37,2	+1,8	57,4	+20,2	58,9	+1,5	227,7	7,8
Польща	2,1	+0,5	3,3	+1,2	26,7	+23,4	32,1	+5,4	29,8	-2,3	28,9	-0,9	122,9	4,2
Російська федерація	14,2	+2,7	17,7	+3,5	20,6	+2,9	18,1	-2,5	18,1	0,0	10,4	7,7	99,1	3,4
США	43,4	+5,0	47,2	+3,8	46,0	-1,2	56,3	+10,3	51,5	-4,8	27,6	-23,9	272,0	9,3
Франція	9,2	-0,5	10,3	+1,1	21,1	+10,8	20,0	-1,1	22,9	+2,9	29,0	+6,1	112,5	3,8
Швейцарія	1,1	+0,2	1,1	0,0	1,4	+0,3	2,5	+1,1	2,6	+0,1	17,4	+14,8	26,1	0,9
Швеція	—	-1,5	—	0,0	0,6	+0,6	36,6	+36,0	13,0	-23,6	11,4	-1,6	61,6	2,1
Разом	202,5		298,5		444,0		668,7		631,9		672,5		2918,1	100

Дані табл. 2 свідчать, що система іноземного інвестування потребує суттєвих змін і не може ґрунтуватися на офшорних зонах.

У 2006 – 2011 рр. найбільше надійшло інвестицій з Кіпру – понад 1,4 млрд дол. США, майже 40 % від загальних інвестицій 12 країн світу. На другому місці Великобританія – 19,9 % (579,9 млн дол. США); Сполучені штати Америки – 9,3 % (271 млн дол. США), Німеччина – 7,8 % (227,9 млн дол. США), Австрія – 5,6 % (163 млн дол. США), Польща – 4,2 % (122,9 млн дол. США), а Російська Федерація – лише 3,4 % (99,1 млн дол. США) та ін. Слід зазначити, що близько 50 % іноземних інвестицій, вкладених в АПК України мають офшорний статус і, як зазначають фахівці, більшість з них належить українським інвесторам, які мають зареєстровані підприємства у цих країнах для мінімізації своїх податкових платежів, а також для більшого захисту своїх капіталів.

Крім того, у 2009 – 2011 рр. сільське господарство було практично єдиною галуззю вітчизняної економіки, у якій спостерігався такий негативний процес, як виведення раніше вкладених інвестицій. Як видно з табл. 2 з 2009 р. практично по всіх основних країнах-інвесторах спостерігається відтік раніше інвестованих капіталів.

Важливою частиною інвестиційного процесу в АПК є розвиток його інфраструктури. Невід’ємною складовою міцної інфраструктури є її виробнича та соціальна сфера діяльності об’єктів, спрямована на забезпечення ефективної роботи основного виробничого комплексу інфраструктури сфери АПК, яка надає послуги виробничого характеру спеціалізованими підрозділами і задовольняє потреби населення у соціальному напрямі [10, 11, 12].

Ефективність функціонування інфраструктури в системі АПК тісно пов’язана з вирішенням двох проблем: встановлення таких пропорцій і рівня їх розвитку, який би відповідав вимогам основних сфер комплексу – сільського господарства і переробної промисловості; забезпечення такої спрямованості розвитку основних підрозділів виробничої інфраструктури, яка орієнтує і сприяє одержанню високих кінцевих результатів [10]. Ефект діяльності виробничої інфраструктури в цілому та її складових має, в основному, міжгалузевий характер і проявляється у результатах функціонування не окремих її підрозділів, а в основних сферах комплексу. Економія на витратах в інфраструктурні підрозділи спричиняє значні втрати сільськогосподарської продукції, погіршення її якості та соціальних стандартів у сфері послуг та рівня життя селян. Все це викликає необхідність удосконалення всієї інфраструктури, запровадження пропорціонального її розвитку, зокрема у сфері забезпечення сучасними житловими умовами, та відповідного рівня послуг у навчанні, медичній, культурній і побутовій сферах.

Спираючись на типову класифікацію будівель і споруд, теоретичні й інформаційно-аналітичні дослідження, визначимо групи, обсяги об’єктів соціальної і виробничої інфраструктури за їх призначенням, виявивши, що нині рівень забезпеченості сільського господарства об’єктами соціальної і виробничої інфраструктури залишається на низькому рівні, а саме:

- зменшуються освітні і культурно-побудові можливості сільського населення, що сприяє посиленню негативних демографічних процесів, особливо відтоку сільської молоді у великі промислові центри, соціальній поведінці селян;

- зменшується мережа лікувальних установ на селі, ускладнюється надання медичної допомоги через відсутність автодоріг і телефонного зв’язку (кризовий стан медичного обслуговування відображається на тривалості життя селян);

- знижується рівень життя більшої частини сільського населення, збільшується дисбаланс у розвитку міста і села;

- зростає сільське безробіття.

Особливості використання об’єктів соціальної і виробничої інфраструктури АПК свідчать про кількісний і якісний занепад, а саме:

- деградацію українського села, що зумовлює спад сільськогосподарського виробництва;

- порушення відтворювальних процесів;

- формування несприятливих економічних умов для діяльності сільського господарства;
- збільшення соціальної напруженості в сільській місцевості;
- зниження рівня добробуту сільського населення;
- обґрунтовує необхідність інвестиційної підтримки соціального і виробничого розвитку села, яка в сучасних умовах має бути направлена не тільки на збільшення окремих кількісних показників сільськогосподарського виробництва, а й на здатність аграрного сектора економіки до розширеного відтворення, досягнення більш повного задоволення соціальних проблем і якості життя сільського населення, збереження і примноження об'єктів інфраструктури.

З цих позицій для ефективного функціонування аграрного сектора економіки важливе вдосконалення інвестиційної політики, модернізації об'єктів інфраструктури, відродження сільського будівництва як найважливіших і необхідних умов розвитку виробничої і соціальної інфраструктури АПК.

Поступальний розвиток аграрної економіки, її соціальної і виробничої інфраструктури вимагає чіткого уявлення про наявні можливості, сільських будівельних організацій, уміння правильного розподілу їх ресурсного потенціалу, вибору перспективних напрямів розвитку соціальної і виробничої сфери села. Розгляд теоретичних основ розвитку соціальної і виробничої інфраструктури АПК в сучасних умовах показав, що:

- в умовах ринку низьку технологічних функцій, які раніше виконувалися безпосередньо в аграрній сфері, відділилися від неї і закріпилися за відповідними промисловими, торговими і сервісними галузями, які прийнято називати інфраструктурою. В ієрархії організаційної системи інфраструктури аграрної сфери провідне місце займають соціальна і виробнича інфраструктура, що мають найбільший вплив на виробництво сільськогосподарської продукції;

- розвиток виробничої і соціальної інфраструктури повинний бути направлений не стільки на зміщення окремих кількісних показників сільськогосподарського виробництва, скільки на здатність аграрного сектора до розширеного відтворення, досягнення більш повного задоволення соціальних потреб і якості життя сільського населення, збереження і примноження об'єктів інфраструктури. У цьому зв'язку особливого значення набуває відродження сільського будівництва як необхідної умови ефективного розвитку соціальної і виробничої інфраструктури АПК;

- розгляд теоретичних підходів до структури побудови агропромислового комплексу як відтворювально-господарської системи дозволити визначати місце і роль елементів соціальної і виробничої структури в системі господарського механізму АПК і їх взаємозв'язку з іншими елементами системи господарювання. З цих позицій сільське будівництво виступає як найважливіша умова розвитку соціальної і виробничої інфраструктури АПК.

Нерозривний технологічний і економічний взаємозв'язок регіональних сільськогосподарських будівельних і сільськогосподарських організацій, наявність стійких прямих зв'язків між ними, оскільки перші є основними постачальниками будівельної продукції і послуг для сільського господарства, а другі основними її споживачами, дозволяє ефективно впливати на позитивний розвиток цього процесу.

Цілісність і збалансованість розвитку сільських будівельних організацій в АПК, поглиблення їх спеціалізації з урахуванням специфічних особливостей аграрного виробництва гарантує позитивні зрушення у розвитку інфраструктури села.

Висновки. Отже, аналіз особливостей вітчизняного економічного середовища в аграрній сфері дозволив виявити проблеми і тенденції розвитку сільського будівництва в сучасних умовах. Отримані результати свідчать про його незадовільний стан, що на даному етапі розвитку не відповідає вимогам підйому агропромислового виробництва, ефективного функціонування соціальної і виробничої інфраструктури АПК. Цей процес погіршується у зв'язку з недостатніми інвестиціями як з боку держави, так і з інших джерел фінансування цього напрямку.

За даними інвестування аграрного сектора, обсяги інвестицій як з бюджету країни, так і зовнішніх інвесторів з року в рік скорочуються, що не сприяє належному розвитку як виробництва продукції, так і соціальної інфраструктури села, не забезпечує повноцінні відтворювальні процеси в аграрній сфері.

Проаналізовані дані інвестицій є сигналом від інвесторів провідних країн про необхідність негайного вжиття заходів для покращення інвестиційної привабливості аграрного сектора та загального інвестиційного клімату в країні. Якщо й надалі інвестори будуть виводити свої капітали з України, то згодом переконати їх у доцільності повторного нарощення своїх інвестицій у вітчизняний АПК буде дуже важко.

В Україну й надалі можуть надходити спекулятивні чи офшорні інвестиції, а стратегічний інвестор, якого так потребує аграрний сектор і економіка в цілому залишатимуться лише в наших планах та концепціях на папері. Важливо відмовитись від політики концентрації інвестиційних ресурсів у столиці та ще кількох обласних центрах України. Доцільно заохочувати потенційних інвесторів до вкладення своїх капіталів у депресивні регіони, які відчувають брак інвестиційних ресурсів.

Входження агропромислового комплексу в ринок стримується низьким рівнем розвитку його інфраструктурної ланки, яка не забезпечує ритмічний, пропорційний і збалансований розвиток агропромислового виробництва.

Нині інфраструктура АПК не в змозі задовольнити різнопланові за характером потреби основного виробництва, не володіє внутрішньогалузевою технологічною єдністю, яка їй притаманна і необхідна. Саме виробнича інфраструктура як діюча динамічна система з розвинутими взаємозобов'язаннями і є основою безперервного функціонування АПК.

Створення розвинутої інфраструктури АПК, форсування розвитку її оновлених підрозділів, забезпечення ними вимог основного виробництва, встановлення взаємозв'язку між основними й обслуговуваними сферами і в результаті цього досягнення збалансованості діяльності в АПК є однією з важливих умов стабілізації економіки аграрного сектора.

Список літератури

1. *Сучай Т. Ю.* Стан інвестиційного клімату в АПК України // Актуальні проблеми економіки України. 2010. – № 10.
2. *Берзон Н.* Формирование инвестиционного климата в экономике // Вопросы экономики.– 2001.– №7. – С. 10–15.
3. *Іваницька Г. Б.* Ефективність іноземних інвестицій в АПК: Автореф. дис. канд. екон. наук. – Тернопіль, 2002. – 16 с.
4. *Майданевич П. М.* Використання інвестиційних ресурсів для підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу, 2011. – № 1. С. 21 – 24.
5. Статистична інформація // Державний комітет статистики України // www.ukrstat.gov.ua.
6. *Чеботарьова Н.М.* Макроекономічне регулювання інвестиційної діяльності в АПК: Авто–реф. Дис. Канд. Екон. Наук. – К., 2001. – 17 с.
7. *Черевко Г. В., Іваницька Г. Б.* Інвестиційна привабливість АПК та іноземні інвестиції // Науковий вісник Волинського державного університету.– 2001.– №3. – С. 87–91.
8. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності: статистичний збірник / Держкомстат України. – К., 2011. – 67 с.
9. Регіони України 2010: статистичний збірник / Держкомстат України. – К., 2010. – Ч II. – 805 с.
10. *Чернюк Л. Г.* Виробнича інфраструктура АПК України: стан та перспективи розвитку / Чернюк Л. Г., Ананьєва Л. С. – К.: РВПС НАН України, 2000. – 101 с.
11. *Хорунжий М. Й.* Організація агропромислового комплексу: [підручник] / Хорунжий М. Й. – К.: КНЕУ, 2001. – 382 с.
12. *Белов М. А.* Управління виробничою інфраструктурою: [навч. посіб.] / М. А. Белов, О. В. Антонець. – К.: КНЕУ, 1997. – 208 с.
13. Інфраструктура / [Електронна енциклопедія]. - Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.
14. Виробнича інфраструктура / [Електронна енциклопедія]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>.

Проблемы и направления привлечения разных источников инвестиций для развития производства и инфраструктуры в аграрном секторе экономики Украины

Е. Г. Коркишко

Украинский научно-исследовательский институт продуктивности агропромышленного комплекса

Изложены проблемы и пути привлечения разных источников инвестиций и улучшения инвестиционного климата для развития инфраструктуры аграрного сектора экономики Украины.

Problems and ways of bringing different sources of investment for the development of production and infrastructure and the agricultural sector of Ukraine

E. Korkishko

Ukrainian Scientific-Research Institute of the productivity of agriculture

Described the challenges and hobble attract different sources of investment and improve the investment climate for infrastructure development of the agricultural sector of Ukraine.